

Waar is de vakminister?

Column voor Bouw (concept?) – augustus 1998

Hoe moet volgens u het nieuwe kabinet eruit zien, vroeg de Volkskrant gedurende de XX dagen van de formatie aan een aantal mensen en ook aan mij. Ik heb er enkele weken op gepuzzeld, wilde meer doen dan alleen ‘poppetjes’ aanwijzen, maar kwam er niet helemaal uit. Nu het echte kabinet er is, wil ik alsnog iets van mijn overwegingen prijsgeven.

Vanouds bestond er in kabinetten een sterke coalitie tussen inhoud en bestuurs techniek, waarbij ‘vakministers’ een belangrijke rol speelden. Een vakminister gaat uit van een inhoudelijke visie op het vak en zoekt zich vervolgens een weg door de politieke opportuniteit, in plaats van andersom. Een vakminister is niet alleen geoefend in het kiezen tussen verschillende deskundigen adviezen en voorstellen, maar heeft vooral ook zelf kennis van zaken en een eigen opvatting. Hij is tussen de deskundigen niet alleen arbiter maar ook medespeler.

De vakminister is de laatste jaren, zo was mijn indruk, enigszins in diskrediet geraakt. Bewindslieden werden vooral beoordeeld op hun beheersing van de bestuurs techniek en hun behendigheid in het politieke spel. Inhoudelijke kwestie leken daaraan ondergeschikt gemaakt. Niet de vakminister stond in aanzien maar de manager die ‘alles kan’. Zoals dat in het bedrijfsleven ook wel wordt gedacht: een succesvol manager van een baggerbedrijf moet ook een succesvol manager van een ziekenhuis kunnen zijn, of andersom. Maar punt één pakt dat in het bedrijfsleven niet altijd goed uit en punt twee is het landsbestuur anders. Ik wilde opnieuw een lans breken voor de vakminister.

Vakministers hebben ook hun beperkingen en dus zocht ik naar een manier om van die beperkingen een kracht te maken. Bijvoorbeeld met een onderscheid tussen ‘basisministeries’ die een blijvend belangrijk terrein bestrijken en ‘projectministers’ die niet aan beleidsterreinen maar aan concrete projecten zijn gekoppeld, en dat voor de duur van in principe één regeerperiode.

Zo’n projectminister zou de taak en de bevoegdheid krijgen om alle facetten van diffuse, gecompliceerde en vaak slepende vraagstukken (waarvan er nogal wat zijn) in een nieuwe samenhang te brengen, op een slagvaardiger manier dan de huidige constructie van de ‘coördinerende minister’, en zodanig dat volgende kabinetten erop kunnen voortbouwen. Ter illustratie bedacht ik in het klad projectministers voor onder meer Schiphol, Verkeer en natuurbeheer, Milieu en werk, en voor een heroriëntatie op het cultuurbeleid. Ook zou een projectminister voor Europese relaties geen overbodige luxe zijn, om de consequenties van ‘Europa’ en de Euro voor het leven in Nederland helder te krijgen en om tegelijkertijd de Europese democratie te bevorderen.

De uitwerking van deze ideeën (de precieze verdeling en de namen) bleef nog te schetsmatig om te worden gepubliceerd, vond ik, maar het zijn deze ideeën van waaruit ik het resultaat van de formatie beoordeelde.

De formatie van een kabinet is een puzzel met veel verschillende factoren. Deskundigheid op het vakgebied is daar ook deze keer zeker één van. In de uitwerking kunnen niet alle factoren

in alle gevallen even zwaar wegen. Dat hoeft niet bezwaarlijk te zijn, als er maar een zeker evenwicht is tussen vakinhoudelijke deskundigheid en bestuurstechniek. Op meerdere punten is dat in dit kabinet gelukt, maar in de ‘ruimte-driehoek’ van VROM, VenW en LNV is het resultaat wel heel opmerkelijk in het ontbreken van vakministers. Terwijl die juist ook hier op hun plaats zouden zijn. Het gaat op deze terreinen immers om beslissingen waarvan de consequenties niet slechts voor een paar jaar, maar veelal gedurende tientallen of honderden jaren merkbaar zijn. De grote ruimtelijke beslissingen ontstijgen daardoor in zekere zin de politieke conjunctuur van het moment. Ruimtelijk beleid moet onorthodox zijn omdat ook de toekomst zich niet aan de orthodoxie van het heden zal houden. Om daarop te anticiperen is een gefundeerde inhoudelijke visie zeer gewenst.

Nu het is zoals het is, is het te verwachten dat adviseurs en lobbyisten op de departementen en in het veld hun best zullen doen de ministers en staatsecretarissen te ‘verleiden’ met hun visies. De bewindslieden zullen verleidelijke presentaties en oppervlakkige symboolpolitiek moeten weerstaan en in korte tijd moeten leren door te dringen tot de inhoud. Om hen te steunen is het van groot belang dat over de ruimtelijke vraagstukken van de komende tijd een levendig en onbesmukt maatschappelijk debat wordt gevoerd. Daarbij zal ook het parlement zijn verantwoordelijkheid moeten nemen, met een dualisme dat niet in de eerste plaats partijpolitiek maar inhoudelijk geïnspireerd moet zijn. De ruimtelijke vraagstukken zijn er belangrijk genoeg voor.